DOI: 10.47745/ERJOG.2026.01.04

VERESS EMŐD

Újabb visszaállamosítás: megjegyzések az Ozsdolai Közbirtokosság peréről

The Renationalization of Restituted Property: Remarks on the Ozsdola Commonage Case

Abstract: The study examines the judicial annulment of the restitution of forests and pastures previously restituted to the Ozsdola Commonage in Romania. It argues that the Romanian state did not acquire ownership of the disputed property through the 1921 agrarian reform because neither full and prior compensation nor constitutive registration in the land register was completed. Consequently, ownership remained with the commonage until the nationalization of 1948, making the restitution carried out in 2002 legally justified. The study also criticizes the courts' reliance on a non-binding statement of the Romanian Constitutional Court, and interprets the case as part of a broader trend of judicial renationalization affecting Hungarian communities and churches in Transylvania.

Keywords: restitution, expropriation, land registration, prior compensation, constitutional adjudication

Összefoglaló: A tanulmány az Ozsdolai Közbirtokosságnak korábban visszaszolgáltatott erdők és legelők restitúcióját érvénytelenítő romániai bírósági határozatokat vizsgálja. A szerző álláspontja szerint a román állam az 1921. évi agrárreform során nem szerzett tulajdonjogot a vitatott területeken, mert sem a teljes és előzetes kártalanítás, sem a konstitutív hatályú telekkönyvi bekebelezés nem történt meg. A tulajdonjog ezért 1948-ig a közbirtokosságnál maradt, így a 2002-ben végrehajtott visszaszolgáltatás jogszerű volt. A tanulmány bírálja továbbá a román Alkotmánybíróság egyik nem kötelező megállapításának alkalmazását, és az ügyet az erdélyi magyar közösségeket és egyházakat érintő bírói visszaállamosítási tendencia részeként értelmezi.

Kulcsszavak: visszaszolgáltatás, kisajátítás, telekkönyvi bekebelezés, előzetes kártalanítás, alkotmánybíráskodás

1. Alapvetés

A romániai restitúciós folyamat – amely a szovjet típusú diktatúra által végrehajtott államosítások reparációját volt hivatott biztosítani – az elmúlt évtizedben sajátos fordulatot vett. Egyre többször fordul elő, hogy a már ténylegesen megvalósult, lezártnak tűnő visszaszolgáltatások utólagos érvénytelenítését, visszafordítását éppen a román

állam kéri. A probléma érdemi vizsgálatot igényel. Az Ozsdolai Közbirtokosság pere ennek a tendenciának legújabb, tisztán dokumentálható esete. A felmerülő jogi kérdések megértéséhez és a tanulságok megfogalmazásához elengedhetetlen, hogy legalább vázlatos szinten áttekintsük a tényállást és a felek érveit – tudatosan a lényegre szorítkozva, hogy mindenekelőtt a közbirtokosság tagjai, de a szélesebb közösség számára is láthatóvá váljon, mi is történt.

2. A román állam álláspontja: a visszaszolgáltatás érvénytelensége

A román állam (a megyei földosztó bizottság) 2002-ben visszaszolgáltatott az Ozsdolai Közbirtokosságnak egy jelentős ingatlanvagyont (erdő- és legelőterületet). Majd 2018-ban, másfél évtizeddel a visszaszolgáltatás után, az állam (a román Pénzügyminisztérium) pert indított, hogy a bíróság állapítsa meg a visszaszolgáltatás érvénytelenségét. Az állami érvelés lényege a következő volt:

a) A visszaszolgáltatási jogszabályok az 1945. március 6-a (a szovjet típusú diktatúra kezdete) után az állam tulajdonába került területekre vonatkoznak, csak az ezen dátum után végrehajtott államosításokat minősíti a jogalkotó visszaélésnek.

b) Az Ozsdolai Közbirtokosságnak 2002-ben visszaszolgáltatott terület viszont nem 1945. március 6-a után, hanem a jóval korábban, az 1921. évi agrárreformtörvény alapján indított kisajátítási eljárás során került az állam tulajdonába.

c) A visszaszolgáltatási törvények tárgyi hatálya nem terjed ki a két világháború közötti időszakban történt kisajátításokra, mert azok nem visszaélésszerű tulajdonelvonások voltak, hanem jogszerű, kártalanítás ellenében történt kisajátítások.

d) Vagyis, mivel az állam tulajdonszerzése korábbi, mint 1945. március 6-a, ezért a visszaszolgáltatás nem volt jogszerűen lehetséges, így érvénytelen.

Ezt az érvelést az eljáró bíróságok (Kézdivásárhelyi Járásbíróság, Kovászna Megyei Törvényszék) elfogadták, a visszaszolgáltatást érvénytelenítették.[1] Az Ozsdolai Közbirtokosság 2026-ban jogerősen elvesztette a korábban visszaszolgáltatott erdőket és legelőket.

Csakhogy az eljáró bíróságok döntése nem törvényes. Az adott ügyben az állam az 1921. évi agrárreformtörvény alapján *nem szerezte meg a vitatott területek tulajdonjogát*, így azok csak az 1948. évi államosítással kerültek állami tulajdonba, vagyis a visszaszolgáltatás igenis törvényes volt. Ezt kívánom a következőkben röviden levezetni és bizonyítani.

1 A Kézdivásárhelyi Járásbíróság 2024. szeptember 17-i 673., illetve a Kovászna Megyei Törvényszék 2026. 02. 19-i 123. határozatai.

3. Egy elmaradt, félbeszakadt kisajátítás és az aktuális jogi problémák

3.1. A kisajátítás feltételei

Kétségtelen, hogy az Ozsdolai Közbirtokosság vagyonára az 1921. évi agrárreformtörvény alapján kisajátítási eljárás indult. Viszont a kisajátításnak mint tulajdonszerzési módnak kötelező alkotmányos és törvényi feltételei voltak, és ezek közül bármelyik hiányzik, akkor az állam kisajátítás útján történő tulajdonszerzése nem történhetett meg. A mi szempontunkból két kulcskérdés merül fel.

a) Egyfelől a kisajátítás kötelező, az 1866. és az 1923. évi Alkotmányokban is rögzített feltétele az *igazságos* (vagyis a kisajátított vagyon valós értékét tükröző, nem pedig szimbolikus vagy büntető jellegű) és *előzetes* (vagyis a tulajdonelvonás előtt ténylegesen a jogosult rendelkezésére bocsátott) kártalanítás.

b) Másfelől a kisajátítás kötelező feltétele a két világháború közötti Erdélyben az állami tulajdonszerzés telekkönyvi „bekebelezése". Az ingatlan feletti tulajdonszerzéshez így nem elég a kisajátítási határozat, hanem a jogátruházás feltétele az új tulajdonos telekkönyvben való rögzítése. Ezt nevezzük a telekkönyvezés konstitutív hatályának: a jogváltozás csak akkor áll be teljes hatállyal, amikor azt bejegyzik a telekkönyvbe.

Erdélyben az impériumváltást követően – a Kormányzótanács 1919. január 21-i 1. rendelete folytán – hatályban maradt az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (Optk.). Az Optk. 431. §-a kimondja, hogy ingatlanok tulajdonjogának átruházásához a szerzési ügyletet a telekkönyvbe be kell kebelezni; a 436. § pedig ezt a követelményt kifejezetten azokra az esetekre is kiterjeszti, amikor a tulajdonátruházás bírói ítélet vagy más közhatalmi aktus alapján történik. A telekkönyvi bekebelezés tehát az erdélyi joganyagban a tulajdonjog átruházásának konstitutív feltétele: e nélkül a tulajdonjog nem száll át.

Az Optk. keretét az 1921. évi agrárreformtörvény saját végrehajtási normái sem rontották le, hanem megerősítették. A törvény 81. cikk (3) bekezdése – a „Kisajátítás végrehajtása" című fejezetben – kifejezetten előírta, hogy *„a végrehajtási munkálatoknak a helyszínen való elvégzése után a járásbíró bevezeti a telekkönyvbe a végleges kisajátító határozatokat, bekebelezve az Állam tulajdonjogát"*. Az 1921. november 4-én kihirdetett erdélyi Végrehajtási utasítás 108. cikke ugyanezt írja elő: a járási bizottság az ügyiratot a járásbíróságnak mint telekkönyvi hatóságnak küldi meg, kifejezetten azzal a megkereséssel, hogy az állam tulajdonjogát a kisajátított földterületre tehermentesen bekebelezze.

Az előzetes kártalanítást és a bekebelezést, az alkotmányos rendelkezésekkel összhangban, a Végrehajtási utasítás ráadásul összekapcsolja: a már hivatkozott 108. cikk szerint a járásbíróság mindaddig nem rendeli el a tulajdonjog bekebelezését, míg meg nem kapta a bizonyító iratot arról, hogy az állam részéről az ár megfizettetett. Vagyis a bekebelezés feltétele a kártalanítás megfizetésének járásbírósági szinten felmutatott bizonyítéka, és a bekebelezés egyúttal a tulajdonátszállás feltétele. A két feltétel tehát a törvényhozó akaratából egységes logikai láncot alkot: *kártalanítás* → ennek bizonyítása

→ *bekebelezés* → ennek eredményeképpen tulajdonátszállás. A lánc bármelyik elemének hiánya esetén az állam nem szerez tulajdont.

3.2. A kisajátítási feltételek hiánya

Az Ozsdolai Közbirtokosság perének a lényegét ez a két jogi probléma képezte. Az eljárásban e feltételek közül egyik sem teljesült maradéktalanul, a bíróságok mégis, alaptalan és mesterséges érvek alapján ezektől a feltételektől eltekintettek.

a) Kezdjük az igazságos és előzetes kártalanítással. Az eredetileg megállapított kártalanítás nem volt igazságos. Ezért a román bíróságok 1932–1933 során (Brassói Ítélőtábla, Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék) az eredeti kártalanítási összeget jelentősen megnövelték. Így a kártalanítás igazságos jellege elvileg rendeződött. De mi történik a kártalanítás másik alkotmányos feltételével, az *előzetességgel*? A per egyik központi kérdése pontosan az előzetes kártalanítás hiánya. Itt látszik a legélesebben, hogy a 2018–2026-os perben eljáró bíróságok érvelése nem helyes. Az elsőfokú ítélet azt a tételt fogadja el, hogy a kártalanítás megtörtént, lényegében az 1930–1933-as években kelt egy-két iratra alapozva, többek között a Sepsiszentgyörgyi Vegyes Bíróság végzésére, amely elrendeli egy elismervény átadását a közbirtokosság elnökének. Az ítélet ezt a végzést úgy minősíti, mint amely egyenértékű a kisajátítási ár teljes körű átvételével. Ez a minősítés három különálló jogi tényt mos össze: a bírói rendelkezést az elismervény átadására; magának az elismervénynek a tényleges átadását (amelyről az ügyiratban nem szerepel bizonyíték); és a kártalanítási összeg tényleges, hozzáférhető teljesítését a jogosult javára. Még abban az esetben sem azonos a három, ha az elsőt és a másodikat bizonyítottnak tekintjük – és az ügyiratokban csak az első bizonyított. A harmadik elem pedig alapvető fontosságú. Mert az elismervény nem pénzről szól: államkötvények átvételére jogosít.

Amikor az állam a kisajátításért nem készpénzzel, hanem kötvénnyel kártalanít, valójában nem fizet, hanem ígéretet tesz, hogy „egyszer majd" fizetni fog. Valójában a kártalanítás kifizetése nem történik meg, a kártalanítás időben kitolódik, mindössze annyi a változás, hogy az állam a tartozását értékpapírba foglalja. Nagy kérdés, hogy a kártalanítás kötvény útján történő teljesítése (elodázása) megfelel-e az előzetesség alkotmányos feltételének. Az infláció, a kamatkockázat és az állam későbbi fizetőképességének kockázata mind a kisajátítottat terheli. Ami formailag kártalanításnak látszik, az gyakorlatilag kényszerhitel: a közbirtokosság (tagjai) nem önként, hanem kényszerből finanszírozzák azt, aki éppen elvette a vagyonukat. Az állam nem tudta a perben bizonyítani, hogy a kártalanítás kifizetése teljes egészében és előzetesen megtörtént volna; ami látszik, hogy a kártalanítás töredéke talán kifizetésre kerülhetett, és részben az is kötvények útján. De azt sem tudta az állam alátámasztani, hogy a kötvényeket a közbirtokosság tagjai átvették és a kötvényeket valaha kifizette volna.[2]

A kártalanítás előzetessége normatív tartalmú: nem azt jelenti, hogy a kártalanítást „valamikor" meg kell fizetni. A teljes kártalanítást a tulajdonelvonás előtt a jogosult tényleges rendelkezésére kell bocsátani. Ennek hiányában a kisajátítás az akkor

2 Az erdélyi agrárreformtörvény 85. cikke adta a jogalapját, hogy a kártalanítás évi 5% kamatot hozó, 50 éves lejáratú kötvények útján is teljesítésre kerülhessen.

hatályos román alkotmányos rendet is megsérti, és a tulajdonátszállás nem következhet be. Vagyis az állam nem szerezhetett tulajdonjogot a *teljes és előzetes* kártalanítás kifizetése *előtt*. Minden valószínűség szerint az 1929–1933-as gazdasági válság eredményeképpen az állam nem tudta kifizetni a bíróságok által megsokszorozott kártalanítási összeget. A helyi, ozsdolai kollektív emlékezet sem őrzi a kártalanítás tényét.

b) A telekkönyvi bekebelezés kérdése szintén kulcskérdés. A telekkönyvi tulajdoni lapokon soha nem szerepelt a román állam mint kisajátítás útján tulajdont szerző személy. Az Ozsdolai Közbirtokosság pontosan a telekkönyvi iratok alapján kérte a kérdéses erdő- és legelőterületek visszaszolgáltatását. Az utolsó tulajdoni bejegyzések az 1930-as évekből még mindig a közbirtokossági osztatlan közös tulajdont rögzítik. A visszaszolgáltatás e telekkönyvi adatok alapján történt.

Az állam arra hivatkozott, hogy a kisajátítás telekkönyvön kívüli tulajdonszerzési mód, kivétel a tulajdonjog telekkönyvi bekebelezésének szabálya alól, vagyis nem volt szükséges az állami tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztetni annak érdekében, hogy az állam kisajátítás jogcímén tulajdonossá váljon. Emellett két érvet hoztak fel. A Pénzügyminisztérium a keresetében először is arra hivatkozott, hogy az 1921. évi agrárreform Végrehajtási utasításának 3. cikke szerint a kisajátított terület tulajdonjoga a végleges kisajátítási határozat dátumától a törvény erejénél fogva az államra száll, vagyis nem kell az állam tulajdonjogát konstitutív hatállyal az ingatlan-nyilvántartásban létrehozni, mert ez a jog az ingatlan-nyilvántartáson kívül is létrejön. Ebből az következne, hogy az ozsdolai területek tulajdonjogát a román állam legkésőbb 1933-ban megszerezte (amikor a Legfelsőbb Semmítő- és Ítélőszék jogerőre emelte a kártalanítási értéket), és a bekebelezés hiánya legfeljebb a tulajdonszerzés harmadik személyekkel szembeni hatályát érinti. Csakhogy ilyen szabályt az erdélyi Végrehajtási utasítás – sem a 3. cikkében, sem máshol – nem tartalmaz. A hivatkozott rendelkezés valójában az ókirálysági külön agrárreformtörvény végrehajtási utasításának 3. cikkében szerepel. A regáti megoldás oka egyszerű: az Ókirályságban nem volt telekkönyvi rendszer, így a kisajátítási határozatnak magának kellett tulajdoni jogcímet képeznie. A román állam által Erdélyre megalkotott szabályozás viszont a telekkönyvi rendszer sajátosságait tükrözve kisajátítás esetén is kifejezetten előírta a konstitutív hatályú telekkönyvi bejegyzést (lásd fentebb a pontos levezetést). Az erdélyi és a regáti törvény pontosan azért született külön-külön jogszabályként, mert a két régió ingatlan-nyilvántartási és tulajdonjogi rendszere egymástól élesen eltért. A Pénzügyminisztérium tehát területi hatály szerint Erdélyre nem alkalmazható szabályt kísérelt meg úgy érvényesíteni, mintha az az erdélyi joganyaghoz tartozna.

A második érv az 1938. évi 115. törvényrendelet 26. cikke. A telekkönyvekre vonatkozó rendelkezések egységesítéséről szóló törvényrendelet a kisajátítást valóban a telekkönyvi bejegyzéstől független tulajdonszerzési módként ismerte el. Csakhogy ez a jogszabály Erdélyben nem volt alkalmazásban 1947. július 12. előtt; az 1947. évi 241. törvény léptette hatályba. A kisajátítási eljárás idején (1923–1933!) Erdélyben az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv és az 1921. évi agrárreformtörvény volt hatályban, és mindkettő konstitutív hatállyal ruházta fel a bekebelezést, azaz az állam tulajdonjogát, a kártalanítás kifizetése után, a telekkönyvi bekebelezés keletkeztette volna. Az 1938. évi 115. törvényrendelet visszamenőleges alkalmazása kizárt. A modern

jog alapvető elve, hogy azon jogi helyzetek, amelyek bizonyos jogszabályok alatt születtek, azonos szabályoknak maradnak alávetve. Ahogyan egy 1923-ban kötött szerződést sem lehet egy 1950-es szabály szerint megítélni, úgy egy 1923-ban indult kisajátítási eljárást sem lehet egy 1938-as vagy 1947-es jogszabály szerint érvényesnek tekinteni. Az állam nem szerezhet visszamenőleg tulajdont olyan szabályok alapján, amelyek a tulajdonszerzés állítólagos pillanatában még nem léteztek.

Ezen a problémán az eljáró bíróságok egyértelműen törvénysértő módon lendültek át. Álláspontjuk szerint bármit is mond az akkor hatályos (ma már történelmi) jog, találtak egy jogalapot ennek a jognak a félretételére. A román Alkotmánybíróság 2015/748. döntésének 16. pontja valóban kimondta: az agrárreform kapcsán a bekebelezésnek nincs konstitutív, csak „nyilvánossági" hatása, vagyis az új tulajdonos rögzítése a telekkönyvben kizárólag a harmadik személyekkel szembeni hatályt szolgálja, az állam egyébként függetlenül a telekkönyvi bejegyzéstől megszerezheti a tulajdonjogot.

Ez az érvelés három okból tarthatatlan. Először is a román Alkotmánybíróság 2015/748. döntése kifejezetten az 1921. évi agrárreformtörvény 66. cikkére vonatkozik, amely a telekkönyvi széljegyzetről (*notare*) rendelkezik – ez a folyamatban lévő kisajátítást harmadik személyek felé láthatóvá tévő feljegyzés. A széljegyzetnek valóban soha nem volt és nem is volt szabad tulajdonátruházó hatállyal bírnia, hiszen a kisajátítás ekkor még nem fejeződött be (elrendelték, de a kártalanítás megállapítása még tartott, a kártalanítás kifizetése még nem történt meg stb.). Ez arra szolgált, hogy mindenki figyelmeztetve legyen, hogy itt kisajátítási eljárás van folyamatban. A bekebelezés (*intabulare*) viszont egy egészen más jogintézmény, és ezt az erdélyi agrárreformtörvény 81. cikkének (3) bekezdése írja elő. A bíróságok tehát egy másik cikkre vonatkozó alkotmánybírósági megállapítást alkalmaznak egy olyan cikkre, amelyről az AB egyáltalán nem nyilatkozott.

Másodszor a Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék 2018. évi 52. előzetes döntéshozatali eljárás során meghozott határozata kifejezetten kimondta, hogy az Alkotmánybíróság döntéseinek indokolásába foglalt megjegyzések, amennyiben nem szigorúan a vizsgált norma alkotmányosságára vonatkoznak, nem kötik a bíróságokat – a polgári jogi normák értelmezése az igazságszolgáltatás, a bírói hatalom, és nem az Alkotmánybíróság feladata. Az Alkotmánybíróság 2015/748. döntésének 16. pontja nem alkotmányossági *ratio decidendi*. Az ilyen megállapítás mellékesen tett *obiter dictum*, és így sem általában, sem konkrétan – ráadásul egy téves cikkre alkalmazva – nem szolgálhat alapként arra, hogy bármely bíróság félretegye az erdélyi agrárreformtörvény 81. cikk (3) bekezdésének és az Optk. 431. §-ának világos szövegét. Ez a mellékes megjegyzés ráadásul önmagában, anyagi jogi szempontból téves.

Harmadszor, amint világosan látszik, az Alkotmánybíróság döntése 2015-ös, a visszaszolgáltatás viszont 2002-ben történik, az értelmezett norma pedig 1921-ből származik, amikor az Alkotmánybíróság 1992-ben állt fel mint intézmény. A perben eljáró bíróságok visszamenőlegesen alkalmazzák az Alkotmánybíróság döntését, amikor az Alkotmány 147. cikkének (4) bekezdése világosan előírja, hogy az alkotmánybírósági döntések csak a jövőre nézve, közzétételüket követően fejthetik ki kötelező hatásukat (már ha az adott kérdésben lenne egyáltalán ilyen hatásuk).

4. A bírósági határozatok kritikája és pesszimista következtetések

A fentiek ellenére a bíróságok a kártalanítási kifizetést egyértelmű bizonyítékok hiányában is megtörténtnek tekintik, annak ellenére, hogy az állam, akinek a kártalanítást bizonyítania kellett volna, ebben a bizonyításban valójában sikertelen volt. Emellett a bíróságok az Alkotmánybíróság 2015/748. döntése alapján arra jutottak, hogy a telekkönyvi bekebelezés nem volt szükséges a kisajátítás útján történő állami tulajdonszerzéshez. Mivel a bíróságok szerint az állami tulajdonszerzés több mint tíz évvel 1945. március 6-a előtt megtörtént, a közbirtokosság javára történő visszaszolgáltatás nem törvényes, mert az 1921. évi erdélyi agrárreformtörvény alapján történt kisajátításokra nem vonatkoznak a restitúciós jogszabályok.

Amint láttuk, ez az érvelés minden pontjában hibás. A bírósági határozatok érvelésének leggyengébb pontja az, hogy a bekebelezés hiányát és a kártalanítás megfizetésének kérdését egymástól függetlenül kezelik. Pedig a két kérdést a Végrehajtási utasítás 108. cikke a jogalkotó akaratából egyetlen logikai láncba kapcsolja: a járásbíróság addig nem rendelheti el a bekebelezést, amíg az állam nem mutatja be a kártalanítási letétbe helyezésének bizonyítékát.

A járásbíróság jogszerűen nem rendelte el a bekebelezést, mert nem kapta meg az előzetes és teljes (bíróságok által megállapított) kártalanítási összeg kifizetésének a bizonyítékát. Ez utóbbi az egyetlen életszerű és iratszerű olvasat, és ez egyúttal a kártalanítás tényleges elmaradását is bizonyítja. Innen logikusan az következik: ha a kártalanítás nem volt teljesítve, és a bekebelezés sem történt meg, akkor a tulajdonjog 1933-ban nem szállhatott át az államra; így 1948-ig a közbirtokosság maradt a tulajdonos; ezt igazolja az ingatlan-nyilvántartás is (a közbirtokosság szerepelt a telekkönyvben tulajdonosként a visszaszolgáltatásig); az állam tulajdonszerzése „csak" az 1948-as államosítással valósult meg; ezért a 2000. évi 1. törvény tárgyi hatálya kiterjed az ügyre, és a 2002-es visszaszolgáltatás jogszerű volt.

Az eljáró bíróságok ezzel szemben azt az értelmezési utat választották, hogy ezt a logikai láncot kettétörik, és külön-külön ítélik meg a hiányzó láncszemeket, mert csak így juthattak el a kívánt negatív eredményhez. A kártalanítást a legnagyobb jóindulattal sem lehetett volna bizonyítottnak tekinteni, mégis teljesítettnek minősítették; a bekebelezés kérdésében egy másik törvénycikkre vonatkozó alkotmánybírósági mellékes (és amúgy jogilag helytelen) megállapítást perdöntő, a valóban alkalmazandó világos jogot félresöprő erőre emelték. Egyik lépés sem áll meg önállóan sem, és együtt is ellentmondanak az 1921. évi agrárreformtörvény és a Végrehajtási utasítás világos szövegének.

Félő, hogy az ozsdolai ügy olyan mintázat részeként értelmezhető, amely egyre világosabban rajzolódik ki. A már megvalósult visszaszolgáltatások utólagos érvénytelenítését nem jogszabályok, hanem bírósági határozatok útján viszik végbe. Ennek a visszaállamosítási formának három strukturális előnye van a román állam szempontjából. Először: kerüli a nyílt jogalkotás politikai és alkotmányjogi kockázatait; nem

kell a korábbi restitúciós törvényekkel szembemenő, azt látványosan visszafordító jogszabályt elfogadni, amely az Emberi Jogok Európai Egyezménye Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikkével és az európai uniós kötelezettségekkel egyaránt ütközne. Másodszor: az ítéletek egyedi ügyeket oldanak meg, egyedi tényállásra hivatkoznak, ami megnehezíti, hogy a visszaállamosítást mint rendszert azonosítsuk. Minden ügy a saját keretei között dől el. Bírósági úton viszont már többször történtek visszaállamosítások; és jó eséllyel újabbak fognak történni. Nem kell feltétlenül nagyon gyors ütemre és folyamatra gondolni. Minél tágabb az időkeret, annál könnyebben megtagadható az intézkedések tervszerűsége. Harmadszor: a bírósági határozatok földrajzi és etnikai eloszlása jelzi, hogy az ilyen intézkedésekben elsősorban az erdélyi magyar egyházak és az erdélyi magyar közbirtokosságok az érintettek, és sajnos lehetséges, hogy újabb ilyen ügyek is lesznek.

5. Fontos mellékvágány: az alkotmánybírósági határozatok kötelező erejéről

5.1. A vizsgálat tárgya és a problémafelvetés

Akit kifejezetten az Ozsdolai Közbirtokosság pere érdekelt, a fenti összefoglaló után abba is hagyhatja az olvasást. Ugyanis a következőkben az egyik részletkérdést szeretném jobban kifejteni: az alkotmánybírósági határozatok kötelező erejének problémáját. A román Alkotmánybíróság 2015/748. döntése a romániai földtulajdoni viszonyok rendezésének egyik különösen érzékeny kérdését érinti: az erdélyi és bukovinai területeken az 1921. évi agrárreform következtében állami tulajdonba került erdőterületek sorsát a rendszerváltozást követő visszaszolgáltatási eljárásokban. Az ügy közvetlen alkotmányjogi tétje az 1991. évi 18. földtörvény 35. cikk (1) bekezdésének értelmezése volt. E rendelkezés az állami tulajdonjog elismerését két együttes feltételhez köti: egyrészt ahhoz, hogy az ingatlan az 1990. január 1-jét megelőző jogszabályok alapján került az állam vagyonába, másrészt ahhoz, hogy azt a kataszteri és erdőgazdálkodási nyilvántartásokban állami tulajdonként tüntessék fel.

A kérdés azonban túlmutatott a konkrét törvényi rendelkezés alkotmányossági vizsgálatán. Az Alkotmánybíróság indokolásában ugyanis olyan, az 1991. évi 18. törvény értelmezési körén messze túlterjedő álláspontot fogalmazott meg, amely szerint az 1921. évi erdélyi és bukovinai agrárreformtörvények alapján végrehajtott kisajátítások esetében a telekkönyvi bejegyzésnek csupán „nyilvánossági", illetve harmadik személyekkel szembeni hatályt biztosító ereje lett volna, jogkeletkeztető szerepe azonban nem. Ez a megállapítás *obiter dictum* jellegű, a rendes bírósági gyakorlatban (abszolút tévesen) mégis kötelező precedensként jelent meg (lásd a tanulmány előző, 1–4. alfejezeteit). Ez súlyos problémát vet fel, amelyet a Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék 2018/52. előzetes döntésében kifejtett megközelítés egyértelműen megvilágít.

5.2. Az alkotmánybírósági többségi vélemény érvelési szerkezete

A 2015/748. döntés érvelése három, egymástól elválasztható logikai szinten épül fel, amelyek azonban nem egyenlő súlyúak, és különösen az utolsó szint az, amely az alkotmányos felülvizsgálat határait feszegeti vagy egyenesen túllépi.

Az első szint a tulajdonszerzés alapjogi védelmének biztosítása. Az Alkotmánybíróság megerősíti korábbi gyakorlatát, amelyet az 1995/73. és 1998/136. döntéseiben dolgozott ki, és amelynek lényege a következő: a törvényhozó utólag nem ismerheti el jogkeletkeztető hatállyal az állam tulajdonjogát olyan ingatlanok felett, amelyeket jogcím nélkül (*fără titlu*) vont a birtokába (vagyis a szovjet típusú diktatúra jogát is megsértve). Ez ugyanis vagy visszaható hatályú jogalkotást jelentene, vagy a tulajdonelvonás olyan formáját, amelyet az 1991. évi Alkotmány nem ismer. E tétel az 1991. évi 18. törvény 35. cikk (1) bekezdésének értelmezésében azt jelenti, hogy az *„1990. január 1-je előtti jogszabályok szerinti vagyonba kerülés”* feltétele nem értelmezhető pusztán a tényleges állami birtoklás formális elismeréseként. Az állami tulajdon elismerése valódi, érvényes jogcímű tulajdonszerzést követel meg.

A második szint a különböző kisajátítási rendszerek megkülönböztetésére irányul. Az Alkotmánybíróság az 1921. évi erdélyi és bukovinai agrárreformtörvények alapján végrehajtott kisajátításokat törvényes kisajátításként minősíti: ezek formálisan megfelelő jogi alapra (az 1921. évi erdélyi és bukovinai agrárreformtörvényekre) épültek, és a közérdek jegyében, kártalanítás ellenében hajtották végre. Az 1948 utáni szocialista tulajdonelvonásokat ezzel szemben általában visszaélésszerűnek (*abuziv*) minősíti, függetlenül attól, hogy az adott elvonás formálisan jogcímes (*cu titlu*), vagyis jogszerű volt-e, avagy pusztán jogcím nélküli, tényleges birtokbavétel formájában történt. A két kategória közötti elhatárolás központi jelentőségű: a jogcímes, de visszaélésszerű elvonások esetében az állami tulajdonszerzés formálisan végbement, és a visszaszolgáltatás a külön restitúciós törvények (az 1991. évi 18. törvény, a 2000. évi 1. törvény, a 2001. évi 10. törvény, a 2005. évi 247. törvény és a 2013. évi 165. törvény) keretében jogalkotói döntés alapján történik. Ezzel szemben a jogcím nélküli elvonások esetében – az 1995/73. és 1998/136. döntések logikája szerint – az állam tulajdonszerzése sosem következett be, így itt nem is klasszikus értelemben vett restitúcióról van szó, hanem a fennálló, soha meg nem szűnt tulajdonjog elismeréséről.

A harmadik – és a jelen elemzés szempontjából legkritikusabb – szint a telekkönyvi rendszer joghatásainak a valóságtól való eltérítése. Az Alkotmánybíróság az indokolás 16. pontjában differenciált történeti-jogi rekonstrukcióba bocsátkozik. Kiindulópontként rögzíti, hogy az 1938. évi 115. törvényrendelet (*Decretul-lege nr. 115/1938*) általános szabályként a telekkönyvi bejegyzéshez kötötte a tulajdonjog megszerzését [17. cikk (1) bekezdés], ugyanakkor a 26. cikk értelmében az öröklés, a növedék (*accesiune*), a kényszerértékesítés (végrehajtási eljárás során történő értékesítés) és a közérdekű kisajátítás (*expropriere*) esetében a tulajdonjog bejegyzés nélkül is megszerezhető volt. Az Alkotmánybíróság ezt a logikát visszavetíti az 1938 előtti időszakra: úgy érvel, hogy bár az 1921. évi erdélyi és bukovinai agrárreformtörvények szerinti bejegyzési kötelezettség (66. cikk, illetve 48. cikk) formálisan fennállt, de ennek pusztán nyilvánossági és harmadik személyekkel szembeni hatályt (*opozabilitate*)

biztosító ereje volt, nem pedig jogkeletkeztető hatása. Hogy miért helyezkedik erre az álláspontra, azt az Alkotmánybíróság semmilyen érvvel nem támasztotta alá a puszta kijelentésen túl. Az Alkotmánybíróság egyedül azt a megfontolást fűzte az álláspontjához, hogy ellenkező értelmezés esetén pusztán a „technikai" művelet (a bekebelezés) elmaradása megsemmisítené magát a tulajdonszerzési módot (a kisajátítást), miközben a kisajátítást anyagi jogi értelemben szabályszerűen lefolytatták, és a kártalanítást is megfizették.

Az Alkotmánybíróság e háromlépcsős érvelésből vonja le végső következtetését: az 1991. évi 18. törvény 35. cikk (1) bekezdése csak abban az értelmezésben felel meg az Alkotmánynak, amelyben nem köti a kisajátítás útján szerzett köztulajdon elismerését a telekkönyvi bejegyzéshez. Az Alkotmánybíróság ezt egyfelől az Alaptörvény 136. cikk (2) bekezdéséből (a köztulajdon védelmének és oltalmának kötelezettségéből), másfelől a 126. cikk (2) bekezdéséből (a bíróságok teljes joghatóságának elvéből) vezeti le. Az érvelés szerint a telekkönyvi bejegyzés mint formai feltétel utólagos megkövetelése egyrészt megfosztaná hatályától a már bekövetkezett kisajátítást, másrészt pedig korlátozná a rendes bíróságok joghatóságát abban, hogy a tulajdonjog tényleges jogosultját megállapítsák. A döntés rendelkező része ennek megfelelően interpretatív, vagyis fenntartással (*sub rezervă*) ad alkotmányos értelmezést: a vizsgált rendelkezést nem semmisíti meg, hanem a telekkönyvi bejegyzési (bekebelezési) feltételt – a kisajátítás útján szerzett köztulajdon tekintetében – kizárja a vizsgált norma alkotmánnyal összhangban levő értelmezésének köréből.

Ez a háromlépcsős érvelési szerkezet azonban már önmagában rávilágít az alkotmánybírósági gondolatmenet központi problémájára: a rendelkező rész alkotmányosan védhető tartalmához nem szükséges az a határozott történeti-jogi tétel, amely szerint az 1921. évi erdélyi telekkönyvi bekebelezés pusztán harmadik személyekkel szembeni hatályt biztosított volna. Ez utóbbi megállapítás – ahogyan azt a következő pontokban részletesen vizsgálni fogjuk – egyrészt jogtörténetileg téves (lásd a jelen tanulmány 1–4. részeit, különösen az Optk. és magának az agrárreformra vonatkozó szabályozásnak a világos normáit), másrészt pedig a rendelkező rész szempontjából nélkülözhető, sőt, irreleváns logikai elem, ami az *obiter dictum* minősítés irányába mutat, amelyhez nem lehet kötelező erőt kapcsolni. Fontos azt is kiemelni, hogy a vitatott alkotmánybírósági döntés szintén etnikailag terhelt kontextusban született meg (az alappernek a tárgya a Kendeffy család visszaszolgáltatási igénye volt).

5.3. A telekkönyvi rendszer történeti-jogi rekonstrukciójának problémái

A döntés legérzékenyebb pontja az erdélyi telekkönyvi rendszer 1921 körüli joghatásainak utólagos értelmezése. Az Alkotmánybíróság ugyanis nem csupán az 1991. évi 18. törvény hatályos szövegéről foglalt állást, hanem egy közel száz évvel korábbi jogállapotot is autoritatív módon rekonstruált. Ez a megközelítés több súlyos módszertani problémát vet fel.

Az erdélyi telekkönyvi rendszer az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv átvételével összefüggésben, az 1850. március 1-jei, 1853. április 18-i, 1855. június 26-i, 1855. december 15-i és 1870. február 5-i császári pátensek nyomán honosodott meg. Lényegi szerkezete Dél-Erdélyben 1943-ig, Észak-Erdélyben pedig 1945-ig – utóbbi terület 1940.

augusztus 30. és 1944 között Magyarországhoz tartozott – alapvetően változatlan maradt. A rendszer központi eleme a bekebelezés konstitutív hatálya volt: az ingatlanon fennálló dologi jogok keletkezése, módosulása és megszűnése főszabályként kizárólag telekkönyvi bejegyzéssel következhetett be. A tulajdonjog bejegyzése tehát nem nyilvánossági vagy harmadik személyekkel szembeni hatályt biztosított. A bekebelezés tehát maga volt a jogszerzés, illetve jogvesztés módja. A korabeli erdélyi jogtudomány álláspontja e tekintetben egyértelmű. Iuliu Papp és Petru Balaşiu 1922-ben Kolozsváron megjelent *Cartea funduară* című munkájukban világosan kifejtették, hogy a telekkönyv nem csupán bizonyító erővel, de jogkeletkeztető hatállyal is rendelkezik. Ştefan Laday 1927-es *Cărți funduare* című műve ugyanezt rögzítette: a tulajdonjog, a szolgalmi jog és a jelzálogjog kizárólag telekkönyvi bejegyzés útján keletkezik. Az 1921 előtti kúriai gyakorlat – például az 1916/4571. határozat, amelyet Laday hivatkozik – szintén ezt az álláspontot követte: az ingatlan tulajdonjoga adásvétel esetén is csak bekebelezéssel volt megszerezhető. (Az Otpk. és magának az erdélyi agrárreformtörvénynek a rövid elemzését a tanulmány korábbi részeiben már elvégeztem.)

Ebben a történeti jogi környezetben nehezen tartható az Alkotmánybíróság azon megállapítása, amely szerint az 1921. évi agrárreformtörvények alapján végrehajtott kisajátítások telekkönyvi bejegyzése pusztán „nyilvánossági" szerepet töltött volna be. Az 1921. évi román törvényhozó az erdélyi és bukovinai területek vonatkozásában szükségképpen az ott hatályban lévő osztrák–magyar telekkönyvi rendszer fogalmi keretei között járt el. A harmadik személyekkel szembeni hatály, vagyis az „opozabilitás" önálló dogmatikai kategóriája az akkori erdélyi partikuláris jogban nem ebben a formában létezett. Ez sokkal inkább a francia–belga jogcsalád átírási, transzkripciós ingatlan-nyilvántartási rendszeréhez kötődött, amely Nagy-Romániában elsősorban az ókirálysági területeken volt ismert.

5.4. A különvélemény: Puskás Bálint Zoltán alkotmánybíró kritikája

A 2015/748. döntéshez fűzött különvélemény jelentősége túlmutat az adott ügyön, mivel egyszerre tárgyalja az alkotmánybírósági hatáskörtúllépés és a történeti-jogi rekonstrukció problémáját. Puskás Bálint Zoltán alkotmánybíró (1949–2025) bírálata négy fő érvcsoport köré szerveződik.

Az első és legfontosabb kifogás hatásköri természetű. A különvélemény szerint az Alkotmánybíróságnak sem tárgyi, sem időbeli értelemben nem volt felhatalmazása arra, hogy utólag meghatározza az 1921. évi törvények joghatásait. Az alkotmány hatálybalépése előtti normák jogkövetkezményeinek rekonstrukciója, különösen akkor, ha e normák joghatásaikat már kifejtették, a rendes bíróságok joghatóságába tartozik. Az Alkotmánybíróság hatásköre az alkotmányossági kontroll. E kontroll a testület saját gyakorlata szerint kiterjedhet ugyan már hatályon kívül helyezett normákra is, ha azok joghatásaikat folyamatban lévő ügyekben továbbra is kifejtik, de a mérce ilyenkor is kizárólag a hatályos, 1991. évi Alkotmány. Egy 1921. évi törvény korabeli polgári jogi hatásainak megállapítása nem alkotmányossági kérdés, hanem jogértelmezés, amely a rendes bíróságok feladata.

A második érv a többségi indokolás tartalmi megalapozottságának hiányára irányul. Puskás Bálint Zoltán alkotmánybíró részletesen hivatkozik a korabeli erdélyi

román jogtudomány képviselőire (így Pappra, Balaşiura és Ladayra), hogy az 1921 körüli erdélyi jogban a telekkönyvi bejegyzés (bekebelezés) jogkeletkeztető, nem pedig deklaratív hatályú volt. Álláspontja szerint kizárt, hogy az 1921. évi román törvényhozó a harmadik személyekkel szembeni hatály fogalmi keretei között gondolkodott volna olyan jogrendszeri környezetben, amely ezt a kategóriát ebben az értelemben nem ismerte. A többségi döntés így visszamenőlegesen olyan jogi konstrukciót alkalmaz (vagy még inkább alkot), amely az adott időszak jogában nem volt jelen.

A harmadik felvetés az Alkotmánybíróság szervezetéről és működéséről szóló 1992. évi 47. törvény 2. cikk (3) bekezdéséhez kapcsolódik. A különvélemény szerint az Alkotmánybíróság, bár formailag fenntartással adott értelmezést, valójában *kiegészítette* a vizsgált normát. Olyan ingatlanokat vont az állami tulajdon körébe, amelyek tekintetében a kisajátítás időpontjában hatályos jog szerint az állam tulajdonjoga nem feltétlenül állt fenn. Ez azonban már nem alkotmányossági kontroll; ez pozitív jogalkotói tevékenység, amely meghaladja az Alkotmánybíróság hatáskörét.

A negyedik, talán legmélyebb kifogás a telekkönyvi nyilvántartás közhitelességének elvére vonatkozik. A telekkönyvi rendszer egyik alapelve a *valódiság* elve volt, amely az osztrák jogból került át az erdélyi telekkönyvi szabályozásba. Az Alkotmánybíróság döntésének következtében a telekkönyvi bejegyzések pusztán megdönthető vélelemmé minősülnek vissza, hiszen az állam bármikor hivatkozhatna korábbi kisajátításra a bejegyzett tulajdoni állapottal szemben. Ez a megoldás a jogbiztonság elvével és az Alkotmány 1. cikkének (3) bekezdésében rögzített jogállamisági követelménnyel nehezen egyeztethető össze. (Amint láttuk, Ozsdola esetében meg is történt ez a forgatókönyv.)

Puskás Bálint Zoltán alkotmánybíró az alkotmánybírósági szerepfelfogás határaira hívta fel a figyelmet. Álláspontja szerint az Alkotmánybíróságnak az alkotmányossági kifogást mint érdemi elbírálásra nem alkalmast kellett volna elutasítania, mivel a felvetett kérdések ténymegállapítási és jogértelmezési természetűek voltak, ezért meghaladták az alkotmányossági kontroll kereteit.

5.5. A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék 2018/52. előzetes döntésében megfogalmazott pontos és jogszerű tételek

A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék 2018. június 18-án, előzetes döntéshozatali eljárásban meghozott 52. döntése a román alkotmányjog egyik központi kérdésével foglalkozott: milyen időbeli határok között érvényesülnek az Alkotmánybíróság döntéseinek joghatásai, és milyen mértékben kötik a rendes bíróságokat az alkotmánybírósági döntések indokolásában szereplő megállapítások. [Az előzetes döntéshozatal alapjául szolgáló ügyek hátterében a román Alkotmánybíróság 2017/369. döntése állt, amely alkotmányellenesnek nyilvánította a 2013. évi 2. törvény XVIII. cikk (2) bekezdésének azon részét, amely az 1 000 000 lej alatti értékű vagyoni perekben korlátozta a felülvizsgálat lehetőségét. A 2017/369. döntés indokolásának 32. pontja azt a megállapítást tartalmazta, hogy a döntés kihirdetését követően meghozott valamennyi vagyoni természetű ítélet felülvizsgálattal támadható lesz.]

A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék döntése két lényeges tételre épül. Az első a jogalkalmazás időbeli határait érinti. Eszerint a 2017/369. döntés joghatásai csak azokra a bírósági határozatokra terjednek ki, amelyeket a döntés kihirdetését, vagyis 2017. július 20-át követően indított eljárásokban hoztak. A korábban megindított ügyekben továbbra is a perindításkor hatályos eljárásjogi szabályok alkalmazandók a polgári perrendtartás 27. cikke alapján. Ezt a megoldást a Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék az Alkotmány 15. cikk (2) bekezdésében rögzített visszaható hatály tilalmából vezette le. Az eljárás megindításához fűződő joghatások, ideértve a jogorvoslati rendszert is, a perindítás időpontjában rögzülnek, utólagos megváltoztatásuk pedig visszaható jogalkalmazást eredményezne.

A második, a jelen elemzés szempontjából alapvető tétel az alkotmánybírósági indokolásban szereplő megfontolások jogi minőségére vonatkozik. A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék a döntés 189–196. pontjaiban kifejezetten rögzítette, hogy nem minden, az alkotmánybírósági döntés indokolásában található megállapítás rendelkezik általánosan kötelező erővel és ítélt dolog hatállyal. Ilyen hatály csak azokat a megfontolásokat illeti meg, amelyek a rendelkező rész szükséges támasztékát képezik. Azok a kijelentések viszont, amelyek arra vonatkoznak, hogy a rendes bíróságok miként alkalmazzák időben az alkotmánybírósági döntés joghatásait konkrét ügyekben, már túllépheti az Alkotmánybíróság hatáskörét.

A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék ezt a hatásköri korlátot az Alkotmány 146. cikkére és az 1992. évi 47. törvény 2. cikkére alapozta. Eszerint az Alkotmánybíróság hatásköre kivételes és szigorúan értelmezendő: kizárólag annak vizsgálatára terjed ki, hogy a törvényi rendelkezések összhangban állnak-e az alkotmánnyal. A döntések konkrét időbeli és tárgyi alkalmazásának meghatározása a rendes bíróságok feladata, a teljes bírói joghatóság elvéből következően.

A 2015/748. alkotmánybírósági döntés és a 2018/52. felsőbírósági döntés összevetése világosan megmutatja a román alkotmányjogi gondolkodás egyik jelentős feszültségpontját: milyen jogi erővel bírnak az alkotmánybírósági döntések indokolásában szereplő, de a rendelkező részhez nem szükségképpen kapcsolódó megállapítások. A precedensjogi gondolkodásban régóta ismert különbségtétel a *ratio decidendi* és az *obiter dictum* között a kontinentális alkotmánybíráskodásban is különös jelentőséget nyer. Az Alkotmány 147. cikkének (4) bekezdése által biztosított általános kötelező erő ugyanis nem terjedhet ki válogatás nélkül az indokolás minden mondatára. Csak azok a megállapítások bírhatnak ilyen erővel, amelyek nélkül a rendelkező rész logikailag nem lenne fenntartható.

A 2015/748. döntés esetében az 1921. évi telekkönyvi bejegyzés joghatásainak rekonstrukciója nem tekinthető a rendelkező rész szükséges támasztékának. A Bíróság rendelkező része lényegében azt mondja ki, hogy az 1991. évi 18. törvény 35. cikk (1) bekezdése akkor alkotmányos, ha a kisajátítás útján megszerzett köztulajdon elismerését nem köti a telekkönyvi bejegyzéshez. Ehhez a következtetéshez nem volt szükség annak kategorikus kimondására, hogy az 1921. évi erdélyi kisajátításoknál a bejegyzés pusztán nyilvánossági funkciót töltött be. Elegendő lett volna annak rögzítése, hogy az 1991. évi 18. törvény nem teheti utólag, jogkeletkeztető hatállyal függővé az állam már fennálló tulajdonjogát egy újonnan előírt nyilvántartási aktustól.

A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék által kidolgozott teszt alapján ezért a 2015/748. döntés erdélyi telekkönyvi rendszerre vonatkozó megállapítása *obiter dictum*nak minősül. Nem képezi a rendelkező rész logikailag nélkülözhetetlen elemét, ezért nem rendelkezik az Alkotmány 147. cikk (4) bekezdése és az 1992. évi 47. törvény 11. cikk (3) bekezdése szerinti általánosan kötelező erővel. Az erdélyi telekkönyvi rendszer 1921 előtti és körüli joghatásainak megállapítása a rendes bíróságok feladata marad, mégpedig az adott ügy tényállása és a vonatkozó történeti-jogi források alapján.

Az itt vizsgált perben azonban ez a megkülönböztetés tévesen a háttérbe szorult. A 2015/748. alkotmánybírósági döntés indokolásában szereplő megállapítást az Ozsdolai Közbirtokosság perében kötelező precedensként kezelték, és ennek alapján kizárták az erdélyi telekkönyvi rendszerben a bekebelezés konstitutív hatályának vizsgálatát az 1921. évi agrárreformhoz kapcsolódó ügyekben, amikor a korabeli jog teljesen egyértelmű volt ebben a tekintetben (Optk. és maga az erdélyi agrárreformtörvény). Vagyis a történelmi jog torzítása, elferdítése, egyértelmű jelentésének megváltoztatása történt. Ez a gyakorlat ugyanazt a hibát követi el, amelyet a Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék a 2017/369. alkotmánybírósági döntés értelmezése kapcsán azonosított: az indokolás nem szükségszerű megfontolásait normaalkotó erejű szabályként alkalmazza, noha azok ilyen joghatással nem rendelkeznek.

5.6. A két döntés módszertani különbségei

A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék 2018/52. döntésében alkalmazott módszertan a jogi szempontból helytálló, és nem az Alkotmánybíróság 2015/748. döntésének többségi indokolása.

Elsőként a hatásköri pontosság emelhető ki. A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék világosan megkülönbözteti az alkotmányossági felülvizsgálat körét – vagyis a norma és az Alkotmány összhangjának vizsgálatát – a jogalkalmazás körétől, amely a norma konkrét ügyekben való időbeli és tárgyi alkalmazására vonatkozik. Másodszor, a 2018/52. döntés következetesebben bánik a jogforrásokkal. A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék a polgári perrendtartás 24–27. cikkeit, az Alkotmány 15. és 147. cikkeit, valamint a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatot (így a 2008/847., 2016/404. és 2017/707. döntéseket) rendszertani összefüggésben elemzi. Harmadszor, a döntés tételes, precíz megkülönböztetéseket alkalmaz. Elkülöníti a múltbeli, a folyamatban lévő és a jövőbeli tényállásokat, továbbá figyelembe veszi a vizsgált norma anyagi jogi vagy eljárásjogi jellegét is. Ezzel olyan elemzési keretet hoz létre, amely alkalmas az alkotmánybírósági döntések időbeli hatályának differenciált értelmezésére.

Ezzel szemben a 2015/748. alkotmánybírósági döntés többségi indokolása több ponton is gyenge alapokon áll. Az 1921. évi agrárreformtörvények értelmezése nem támaszkodik semmilyen mértékben a korabeli erdélyi jogtudományi és bírósági forrásokra. Ehelyett egy olyan általános megközelítésre épül, amely az *opozabilitási* elvet mintegy egyetemes kategóriaként kezeli, holott ez az adott időszak erdélyi telekkönyvi rendszerében nem volt jelen. Az érvelés emellett visszaható szerkezetű: az 1991. évi 18. törvény értelmezéséhez szükséges minimumon túlterjeszkedve állapít meg (tévesen) jogtörténeti tényállásokat.

5.7. Az alkotmánybírósági önkorlátozás hiánya és jogállami következményei

A 2015/748. alkotmánybírósági döntés tágabb jelentősége (és polgári jogi szempontból az Alkotmánybíróság egyértelmű tévedése) nem merül ki abban, hogy egy *obiter dictum*ot a gyakorlat kötelező precedensként kezel. A döntés mélyebb intézményi és jogállami problémára is rámutat: az alkotmánybírósági önkorlátozás hiányára olyan ügyekben, amelyekben az Alkotmánybíróság döntési hatásköre eleve korlátozott.

Az 1992. évi 47. törvény 31. cikk (2) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy az Alkotmánybíróság a kifogás befogadása esetén csak a megtámadott jogszabály azon további rendelkezéseire terjesztheti ki vizsgálatát, amelyek a kifogás tárgyát képező rendelkezésektől szükségszerűen és nyilvánvalóan nem választhatók el. Az 1921. évi telekkönyvi rendszer joghatásai azonban normatív értelemben nem képezik az 1991. évi 18. törvény 35. cikk (1) bekezdésének részét. Következésképpen ezek még hatáskör-kiterjesztéssel sem kerülhettek volna az alkotmányossági felülvizsgálat tárgykörébe.

A Puskás-féle különvélemény erre a problémára mutat rá. Amennyiben az Alkotmánybíróság ténymegállapítási vagy jogtörténeti rekonstrukciót igénylő kérdésekben foglal állást, majd ha e megállapításokat (bárki) általánosan kötelező erővel ruházza fel, sérül a hatalommegosztás, a jogállamiság és a rendes bíróságok teljes joghatóságának elve. A magánjogi forgalom biztonsága szempontjából különösen aggályos, ha a telekkönyvi bejegyzések közhitelessége pusztán megdönthető vélelemmé alakul át. Ez az erdélyi ingatlanjogi hagyomány több mint másfél évszázados jogi szerkezetét is megrendíti.

A 2015/748. alkotmánybírósági döntés és a 2018/52. felsőbírósági döntés együttes elemzése világos következtetésre vezet. A Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék olyan árnyalt értelmezési keretet dolgozott ki, amely alkalmas az alkotmánybírósági döntések indokolásában szereplő megállapítások jogi minőségének differenciált megítélésére. E keret szerint csak azok a megfontolások rendelkeznek általánosan kötelező erővel és ítélt dolog hatállyal, amelyek a rendelkező rész szükséges, logikailag elválaszthatatlan támaszát képezik. Az ezen túlmenő kijelentések, még ha meggyőzőnek vagy jelentősnek tűnnek is, nem köthetik automatikusan a rendes bíróságokat.

E szempontok alapján a 2015/748. alkotmánybírósági döntés erdélyi telekkönyvi rendszerre vonatkozó megállapítása *obiter dictum*nak minősül, ezért nem rendelkezik és nem is rendelkezhet semmilyen általánosan kötelező joghatással. Az 1921. évi agrárreformtörvények alapján végrehajtott kisajátítások esetében a telekkönyvi bejegyzés jogkeletkeztető vagy deklaratív jellegét a rendes bíróságoknak kell megállapítaniuk, esetről esetre, a konkrét tényállás és a korabeli jogforrások gondos vizsgálata alapján. E vizsgálatnak ki kell terjednie az erdélyi partikuláris telekkönyvi szabályozás tényleges tartalmára is.

Az Ozsdolai Közbirtokosság perében előtérbe került jogalkalmazási gyakorlat, amely a 2015/748. döntés vonatkozó indokolási elemét kötelező precedensként kezeli, korrekcióra szorul. E korrekció iránya éppen abból az elvi megközelítésből vezethető le, amelyet a Legfőbb Semmítő- és Ítélőszék 2018/52. döntése rögzített. Az alkotmánybírósági döntések kötelező erejének tisztelete és a rendes bíróságok független jogértelmezési felelőssége nem egymással ellentétes követelmények. Ellenkezőleg:

egymást feltételezik. Az alkotmánybíráskodás tekintélye részben azon múlik, hogy az Alkotmánybíróság megtartja saját hatásköri korlátait, a rendes bíróságok pedig megfelelő különbségtételekkel alkalmazzák az Alkotmánybíróság döntéseit.

A 2015/748. alkotmánybírósági döntés erdélyi telekkönyvi rendszerre vonatkozó megállapítása éppen ilyen differenciált alkalmazást igényel. A Puskás-különvélemény ennek szükségességét teljes következetességgel fogalmazta meg, és olyan értelmezési irányt jelöl ki, amely egyszerre szolgálja a jogbiztonságot, a bírósági hatáskörök tiszteletben tartását és az alkotmányossági kontroll intézményi integritását.

Ennek a megkülönböztetésnek a tétje messze túlmutat valamely konkrét ügy tényállásán (legyen az a Kendeffy-per vagy az Ozsdolai Közbirtokosság pere). Ha az Alkotmánybíróság téves jogtörténeti normaértelmezése általánosan kötelező erőt nyer, a román jogállam három alappillére sérül egyszerre: a rendes bíróságok ítélkezési függetlensége, mert többé nem korrigálhatják a tévedést; a visszaható hatály tilalma, mert az Alkotmánybíróság ténylegesen visszamenőleges hatállyal alkot jogot egy közel százéves tényállásra; és a hatalommegosztás elve, mert egy olyan testület foglalja el egyszerre a jogalkotó és a jogtörténész helyét, amelynek erre semmilyen felhatalmazása nincs. Az alkotmányos felülvizsgálat tekintélye nem a tévedhetetlenségből fakad. Tévedhetetlen testület nem létezik. A tekintély forrása az, hogy az Alkotmánybíróság megtartja saját hatásköri korlátait. A 2015/748. alkotmánybírósági döntés erdélyi telekkönyvi rendszerre vonatkozó megállapítása éppen ezeket a korlátokat lépi át, és pontosan ezért nem érdemli meg azt az általánosan kötelező erőt, amelyet a bírósági gyakorlat az Ozsdolai Közbirtokosság perében tulajdonított neki.